

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

שכרו של ר"מ בישיבה

תיק ממונות מס' 2513-עו

(מהד' כד טבת)

נושא הדין

הרב א' תובע שכר עבור עבודתו כר"מ בישיבה של הרב ב'. לסענתו הבטיח לו הרב ב' לשלם לו שכר השווה ל-\$1.500 לחודש ועוד נסיעות (מאלעד לירושלים), אלא שכבר מתחילת העבודה לא שילם לו את השכר המלא, ובמשך שנתיים וחצי עדיין חייב לו סכום גדול. באחד הפעמים שהרב א' דרש מהרב ב' לקבל צ'קים מראש, נתן לו 4 צ'קים דחויים, אך לא היה להם כיסוי.

הרב ב' מכחיש שהתחייב לו שכר כזה, ואמר לו בפירוש שאם יהיה לו תורמים יוכל לשלם לו כרצונו. ולמעשה לא היו לו תרומות בשביל לשלם לו כפי שרצה. ואינו חייב לשלם מה שלא התחייב.

הרב ב' טוען שהרב א' היה מאחר הרבה פעמים להניע לישיבה, והרב א' מודה בזה ותולה את זה באי תשלום השכר כפי שהובטח לו.

עוד טוען הרב ב' שהרב א' עזב את העבודה באמצע השנה מבלי להודיע קודם. הרב א' מודה בזה, אך טוען שמכיון שלא קיבל שכר ראה עצמו כמפוטר.

פסק דין

על צד א' לפרוע לצד ב' את הצ'קים שנתן לו. שאר התביעות נדחות.

(-) דוד יהושע קניג

(-) אברהם דוב לוי, אב"ד

מצטרף לדעת הרוב (-) מרדכי היזלר

השאלות לדין

שכר לר"מ בישיבה אם התחייבו לו בתנאי "אם יהיו תורמים".

מוחזק בצ'קים של המעביד.

ר"מ שמאחר מלהגיע בזמן.

ר"מ שעזב את העבודה באמצע השנה ללא הודעה מוקדמת.

תשובה

כתב הרמב"ם מכירה פ"א ה"ז ושו"ע סי' רז סעי' יג: כל התנאין שמתניין בני אדם ביניהן אע"פ שהן דים ובשטר אם יהיה כך או אם תעשה כך אתן לך מנה, ואם לא יהיה או אם לא תעשה לא אקנה לך אתן לך, אע"פ שעשה או שהיה הדבר לא קנה, שכל האומר אם יהיה לא גמר והקנה, שהרי דעתו מכת שמא יהיה או שמא לא יהיה. ומקורו בצ"מ סו' ב כל דאי לא קנה (ואם שכר פועל ולא התנה את כר בתנאי כפול כדיני תנאי, הרי נחלקו קטוה"ח ונתה"מ סי' רמא (בקטוה"ח ס"ק ט ובנתה"מ ס"ק י) מחוייב עכ"פ לקיים כמו שהתנה, אלא שאם לא קיים התנאי המעשה לא נתבטל, כ"כ קטוה"ח, ונתה"מ ל דאם לא כפל תנאו חשבינן אותו לפטומי מילי בעלמא).

וגם אם לא התחייב צעה"צ לפועל, כטענת הנתבע, הרי פסק הרמ"א בשו"ע סי' שלה סעי' א עפ"י דכ"י צ"מ סי' שמו בשם המהר"ם מלמד שאמר לו צעה"צ למוד בני ולא נדר לו שום דבר ולאחר זמן לא היה ליתן לו שום דבר הואיל שלא נדר לו כלום, לריך ליתן לו לפי הזמן שלמד הן רב הן מעט כמו שרגילין זמן במקום אחר ואין לעכב לו שכר טורחו, דלא גרע מיורד לתוך שדה חצירו שלא ברשות. וכ"כ בשו"ת שצ"א ח"ד סי' קכה שאם הביא ראובן קונים לחטותו של שמעון ותובע שכר הדין עם ראובן התובע שכל הגו בעלי החנויות בכך סתמן כפירושן שעל דעת כן מתעסק זה במלאכת בעל החנות ומביא לו ריוח שבח מקחו, וכל דברים מה שנהגו בהם הרצים סתם הרי הוא כתנאי מפורש. וכ"כ הר"ן בכתובות פ' י דייני בשם הרשב"א שהמהנה את חצירו לא לשם מתנה קמכוין. ופסק הרמ"א בשו"ע סי' רסד סעי' ד כל אדם שעושה עם חצירו פעולה או טובה לא יוכל חצירו לומר בחינם עשית עמדי הואיל ולא ליויתיך א לריך ליתן לו שכרו.

פסק הרמב"ם גזילה ואצידה פ"י ה"ז ושו"ע סי' שעה סעי' ד: היורד לשדה חצירו ברשות אפילו נטע שדה זונה עשויה ליטע, שמין לו וידו על העליונה, שאם היתה ההולאה יתירה על השבח נוטל ההולאה ואם שבח יתר על ההולאה נוטל השבח. מפורש שבעל השדה חייב לשלם למשביח וידו על העליונה למרות

שלא סיכמו מראש על תשלום, שאילו סיכמו מראש על תשלום אין לריך לפניו שחייב לשלם כפי שהתחייב. אמנם אם הוסיף היורד וזנה יותר ממה שנתבקש, כתב בשו"ת פאת נגב חו"מ סי' נ שדינו על התוספת כיורד שלא ברשות, אבל על מה שנתבקש אין חולק שידו על העליונה. אלא שכבר כתב בשו"ת הרדב"ז ח"א סי' רלג שאין הפועל יכול לדרוש שכר נוסף על העבודות הנוספות שעשה כיון שלא פירש כן לפני שעשה. אך עיי' בפס"ד ירושלים כרך ה עמ' קסא שהמקרה של הרדב"ז שאני כיון שקבל דורנות ומתנות על אותן עבודות ואילו היה תוצע שכר מראש היה צעה"צ מולא פועלים אחרים שיעשו את המלאכות הללו מפני התועלת שנמשך מהן, אבל אם היה עושה מלאכות שלא מקבלים עליהן דורנות ומתנות וצעה"צ לא היה מולא אחרים שיעשו לו מלאכות אלו בלא שכר, זכאי הפועל לתצוע עליהן שכר אע"פ שלא פירש כן מתחילה.

ב. על גדרו של ל"ק נחלקו הפוסקים אם דינו כהוראת תשלום או כתשלום צמזמן, ונפ"מ אם מחזיק בל"ק דינו כמוחזק בתשלום, ועיי' פס"ד ירושלים כרך יא עמ' שלא, יש מהפוסקים הסבורים שהמחזיק בל"ק אינו כמוחזיק בכסף עלמנו אלא כהוראת תשלום לבנק, והמוליא מחזירו הוא זה שרולה תשלום כעת, אך יש הסבורים של"ק יותר טוב משטר ממרנ"י, ודינו ככסף מדין סיטומתא, וע"כ המוחזק בל"ק נקרא מוחזק בכסף. ועיי' פס"ד ירושלים כרך ח עמ' כד וקונטרס "תקנת הרבית בקרנות פנסיה והשתלמות" עמ' יח בשם הגרד"ל. ושאלתי (ציוס ד תשרי תשס"ו) את מרן הגרי"ש אלישיב ז"ל מה הדין אם שילם הקונה בל"ק והמוכר לא פדה אותו מהבנק, האם נחשב ששילם לענין "לכס" באתרוג ולענין החזר הלואה או מלות לדקה. והשיב מרן של"ק נחשב ככסף מזומן, וכשם שבכסף מזומן ששילם למוכר נחשב ששילם אע"פ שהמוכר לא השתמש בכסף, כך בל"ק. ע"כ.

(ולפי החוק בפקודת השטרות סעי' 73א) ל"ק הוא שטר חליפין, זו מקבל הוראת התשלום הוא תאגיד בנקאי, ולפי סעי' 20א) מסירת השטר למקבל אינה שלמה וניתן לחזור ממנה כל עוד לא נמסר המסמך ע"מ לעשותה בת פועל, ולפי סעיפים 3, 73, 84, פקודת התשלום לריכה להיות ללא תנאי. מכאן של"ק שנמסר למקבל לצטחון כדי להקים חבות עתידית המותנית בתנאי חילוני מוקדם, עד למועד התקיים התנאי מוקפאת החבות השטרית, ומחזיק השטר נחשב כשומרו (ראה "דיני שטרות" - נרקים עמ' 89 מע"א 623\88).

אלא שב"ק מאוחר, כתב בקונטרס "הל"ק בהלכה" בסוף הספר "באר המשפט", ענף ג אות ב, בשם מרן הגרי"ש"א שאם נתן ל"קים דחויים ללדקה ורולה אח"כ בהגיע זמן פרעונם לנכות מחשבון המעשר כספים שנתחייב אז, כיון שאינו יכול לגבות הכסף לפני הזמן השיב כשטר חוב גרידא, ושפיר יכול אח"כ לחשב המעשר ע"ז. ע"כ.

אמנם מהל"קים הללו ניתן ללמוד שההתחייבות על השכר שדרש הרב אי' לא היתה מותנית ב"אם יהיו לו תורמים", שאם כטענתו שזו היתה בתנאי, איך כתב לו ונתן לו ל"קים על הסכום שדרש?

ג. בגמ' ז"מ קט א וז"ב כא ב: אמר רבא מקרי דרדקי שתלא טבחא ואומנא וספר מתא כולן כמותרין ועומדין דמי, כללא דמילתא כל פסידא דלא הדר כמותרין ועומדין הן. וכתב בשו"ת רבינו גרשום סי' עב דאם לא סילקו צעה"צ ודאי סבר וקבל ואחולי אחיל וראה ונתפיים ומיצעי למיתב ליה אגריה משלם, דילפינן מאונאה אחר זמן שיראה לתגר, עיי"ש (הובא ז"אור התשובות" סי' שו אות פד).

וזנידון דידן לא שמענו שהרב צ' תבע בשעתו את הרב א' תביעה כספית על איחוריו, וזודאי סבר וקבל. ד. עובד שעזב את העבודה באמצע ללא הודעה מוקדמת, לפי מנהג המדינה חייב לשלם למעביד עבור אי הודעה מוקדמת שבר של שלושה חדשים. במקרה של ר"מ בישיבה, שאין למזוא ר"מ מחליף באמצע השנה אלא לקראת סופה, יש לחייב את העובד את כל החודשים שנותרו עד לסוף השנה, כמו אם היה להיפך אם המעביד פיטר את הר"מ באמצע השנה ללא הודעה מוקדמת (עיי' פס"ד ירושלים כרך ט עמ' רמו).

והגם שהעובד טוען שראה עלמו מפוטור עיי' המעביד בכך שלא קבל את כל מה שהוצטח לו, מ"מ המעביד לא סבר כך, אלא גלגל את החוב לכשיהיה לו, ועל העובד היה ליידע את המעביד בסוף השנה שהוא עומד לעזוב את העבודה כדי שימלא ר"מ מחליף.

אברהם דוב לויין.

ב

לדעתי, לא צריך להגיע כלל לדיני יורד וגדריו אלא יש כאן דין פועל ככל דיני הפועלים. איני מכיר כאן בארץ מי שעובד בחינם (חוץ מדיינים בצדל"ים לממונות, כגון בית דין זה), וזודאי ירד על דעת לשלם ולקבלשכר.

ואף שאמר [ונאמין לו] שהוא רק "ישתדל", הכוונה לתאריכים שאינו יכול להתחייב לתאריך קבוע. ובפרט ששלם לו על חלק מהזמן וגם נתן לו ליקים עתידיים, ואם לא היה מחוייב לא היה נותן. וכל זה מראה על יחסי עובד ומעביד. ולכן לדעתי מגיע לו כפחות שבפועלים, ויש לברר: א. מהו הפחות. ב. האם מקבלים נסיעות או שהוא כלול במשכורת. ג. אם קבל באופן שוטף בשנה הראשונה רק \$800, יתכן שיש כאן מחילה מהשנה השניה ואילך. ד. באופן שאין מחילה, מגיע לו גם על הזמן שהתפטר עד סוף אותו "זמן", כי בישיבות יש חילוף משמרות בתחילת כל זמן. ועל התקופה שהתפטר עד לתחילת זמן הבא מגיע לו כפועל בטל, דהרי גם לא טרח בנסיעה. אבל צריך לברר אם לא היתה לו הנעה אחרת בזמן שהיה מובטל. וכל זה משום שאין כאן [רק] הרעת תנאי עבודה מאז דינו כמפוטור, אלא ביטול עבודה שאף אחד לא מסוגל לעבוד בלי משכורת.

מרדכי הייזלר.